

UOT: 535.8

<https://doi.org/10.30546/678209.2025.02.038>

KOMPÜTER QRAFİKASININ ƏSAS ALQORİTMLƏRİNİN VİZUALLAŞDIRMA ÜSULLARI

P.B.Vəliyev

Azərbaycan Texnologiya Universiteti

valiyev.p@uteca.edu.az

Xülasə: Bu məqalədə, əsasən, kompüter texnologiyasının konstruktiv iş yerində kompüter qrafikasının köməyi ilə daha səmərəliliyini təmin etməklə yanaşı 2D və 3D həndəsi model ilə dizayn sənətlərinin vizuallaşdırılmasıdır. WYSIWYG texnologiyasının təqdimatı ilə qrafiki audio-vizual sənədləri və dizayn proqramlarının imkanları ilə ESKD standartlarına uyğun olaraq tələblər səviyyəsinə qaldırmaqdır.

Açar sözlər: kompüter qrafikası, əsas alqoritm, mövqe, rast, vektor, fraktal, segment, ayri, proyeksiya.

Giriş: Kompüter texnologiyaları konstruktiv və konstruktorun iş yerini və alətlərini o qədər sürətlə dəyişdirdi ki, yalnız bu faktı hər yerdə qeyd etmək və nəzərə almaq qalır. Onlar dizayn və inkişaf işlərinin daha yüksək səmərəliliyini təmin etməklə yanaşı, həm də prinsipcə yeni imkanları təsdiqləyirlər. Əvvəla, bu, insan üçün təbii üçölçülü məkanla işləyir (proyeksiyaları ilə deyil, birbaşa həndəsi 3D modeli ilə) və dizayn prosesində məhsulun bütün həyat dövrü üçün məlumat dəstəyi təmin edir. Bundan əlavə, dizayn sənədlərinin vizuallaşdırılmasının keyfiyyətcə yeni səviyyəsinə nail olunub: WYSIWYG texnologiyası, təqdimat qrafikası, audiovizual sənədlər və s. Bundan əlavə, “yeni” dizayn alətinin imkanları ESKD standartlarına uyğun olaraq tələblər səviyyəsinə qaldırılır. Lakin, eyni zamanda, bu alətin istifadəçi üçün idarə oluna bilməsi ilə bağlı narahatlıq da başa düşüləndir, çünki proqramların işinin əl ilə həndəsi konstruksiyalara verdiş etdiyimiz şəkildə “görünür” deyil. Ənənəvi texnologiya dilini - rəsm dilini təsvir etmək üçün proqram təminatı “texnologiyaları”nın nəzəri əsaslarının və kompüter lüğətinin “nəzəriyyəsi”nin yığcam ümumiləşdirmələrini və təsvirlərini tapmaq istəmək təbiidir. Eyni müstəvidə “ənənəvi” mühəndislik qrafikası texnologiyalarının və “müasir” informasiya texnologiyalarının üsullarının və müddələrinin optimal birləşməsi problemi, təhsil proqramlarının və fənlərarası əlaqənin optimallaşdırılması vəzifəsi qoyulur. Görünür, məhz bu mövqelərdən “bizim” tələbələrin təlim proqramlarında “düymələrin arxasında nələr var” ilə məşğul olanlar kimi qrafik sistemlərin proqramlaşdırılması sahəsində gələcək mütəxəssislərin təhsil məkanına ümumi baxış olacaq. Bunun üçün bu tədris proqramlarından birinin “Kompüter həndəsəsi və həndəsi modelləşdirmə” fənnində nəzərdə tutulan kompüter qrafikasının əsas alqoritmlərinə müraciət edək.

Xüsusilə, GEF-3-ə uyğun olaraq, “Kompüter həndəsəsi və həndəsi modelləşdirmə” fənni 010200.62 - Riyaziyyat və kompüter elmləri təhsili sahəsində peşə dövrünün əsas hissəsinə aiddir. “Analitik həndəsə” və “Diferensial həndəsə və topologiya” fənləri ilə birlikdə gələcək bakalavrların eyni kompetensiyalarının formalaşmasında iştirak edir. Tarixi standartlara görə kompüter həndəsəsi və qrafikasının çox gənc yaşını nəzərə alaraq, məlumat bazasını bir ildən on il yarım qədər ali texniki təhsil müəssisələrinin tədris prosesində sınaqdan keçirilmiş tanınmış tədris nəşrləri ilə məhdudlaşdıracağıq. [1, 2, 3]. İcmal, şübhəsiz ki, dinamik

inkışaf və davamlı təkmilləşdirmə, icmal mövzusunun məzmununun yenilənməsi və doldurulması, üstəlik, kurikulumlara və sınaqlara daxil edilmə mərhələsindən keçmiş tədris ədəbiyyatına əsaslanaraq, natamam olacaqdır. bu da əlavə vaxt tələb edir Kompüter qrafikasının növləri və vizuallaşdırma üsulları

Kompüter qrafikasının üç növü var: rastr, vektor və fraktal. Rastr qrafikasında təsvirin əsas elementi pikseldir (İngiliscə piksel ikiölçülü rəqəmsal təsvirin ən kiçik məntiqi elementi və ya təsviri təşkil edən displeylər matrisinin elementidir), vektor qrafikasında isə xəttidir. (düz və ya əyri). Fraktal həndəsədə (latınca fractus, “qırıq, qırıq”) sonsuz özünə bənzər həndəsi fiqurdur, hər bir fraqmenti böyüdükdə təkrarlanır. Həmçinin, 3D və ya üçölçülü qrafika tez-tez ayrıca, dördüncü qrafika növünə bölünür. “O, ikiölçülüdən onunla fərqlənir ki, o, səhnənin (virtual məkanın) üçölçülü modelinin müstəviyə proyeksiyasının qurulmasını nəzərdə tutur”.

Qrafik növü ilə yanaşı vizuallaşdırma metodu da fərqlənir. Ən məşhur, eləcə də kompüter qrafika növləri, vizuallaşdırmanın iki yolu: rastr və vektor. Birincisi displey, televizor, printer kimi qrafik qurğularda istifadə olunur; ikincisi - vektor ekranlarında, plotterlərdə, kəsicilərdə. Daha tez-tez vizuallaşdırma metodu qrafikanın növü ilə üst-üstə düşmür, onları birləşdirmək üçün konvertasiya tələb olunur və ümumiyyətlə onları fərqləndirmək lazımdır. Xüsusilə, həndəsi modelləşdirməni təsvirin ekranda göstərilməsi prosesi ilə qarışdırmaq həndəsi modelin və onun aksonometrik proyeksiyasının eyni olması və ya proyeksiya metodunun üçölçülü qrafikanın əsasını təşkil etməsi qənaətinə gəlməyə imkan verir.

CAD proqramları vektor qrafik proqramları kimi təsnif edilir, yəni. xətlərdə fəaliyyət göstərir. Həndəsi modelləşdirmənin nəzəri əsasını diferensial və analitik həndəsə, variasiya hesablamaları, hesablama riyaziyyatının topologiyası və bölmələri, ədədi üsullar, B-spline nəzəriyyəsi, müxtəlif əyrilərin, səthlərin və cisimlərin modelləşdirilməsi üsulları, habelə əməliyyatların yerinə yetirilməsi üçün alqoritmlər təşkil edir. onlar üzrə və onların həndəsi xarakteristikalarının hesablanması, həndəsi cisimlərin parametrlərinin variasiya asılılığının müəyyən edilməsi. Həndəsi modelləşdirmə əyri xətlərin, səthlərin və bərk cisimlərin qurulması üsullarını, onlar üzərində müxtəlif əməliyyatların yerinə yetirilməsi üsullarını və ədədi modellərin idarə edilməsi üsullarını öyrənir

Kompüter qrafikasında koordinat metodu

Mübaligəsiz, koordinat metodunu kompüter qrafikasının əsas metodu kimi təsvir etmək olar. Koordinatlarda bütün həndəsi cisimlərin mövqeyi və forması dəqiqləşdirilir və onların çevrilməsi həyata keçirilir. Kompüter qrafikasında analitik həndəsədən məlum olan bütün koordinatlar iştirak edir - bütün növ düzxətli və əyri, koordinatlardan istifadə üçün ən geniş imkanlar verilir.

Dekart koordinatlarının adi aparatı aşağıdakı mülahizələrə görə bəzi mühüm problemlərin həlli üçün uyğun deyil:

- a) Kartezyen koordinatlarında sonsuz uzaq nöqtəni təsvir etmək mümkün deyil. Bir çox riyazi və həndəsi anlayışlar sonsuzluq anlayışından istifadə etsələr, xeyli sadələşər;
- b) Cəbri əməllər nöqtəyi-nəzərindən Dekart koordinatları fəzada nöqtələr və vektorlar arasında fərq qoymağa imkan vermir;
- c) Nöqtə çevrilmələrini ifadə etmək üçün matrislərlə işləmək üçün vahid mexanizmdən istifadə etmək mümkün deyil;
- d) Dekart koordinatları nöqtələrin perspektiv çevrilməsini (proyeksiyasını) təyin etmək üçün matris qeydindən istifadə etməyə imkan vermir.

Bu problemləri həll etmək üçün homojen koordinatlardan istifadə olunur (Plücker

tərəfindən Gergonne-Poncelet ikililik prinsipinə analitik yanaşma kimi təqdim edilmişdir). Homojen koordinatlar kosmosda nöqtələrin mövqeyini təyin etməklə əlaqəli güclü riyazi vasitədir və kompüter qrafikasının müxtəlif sahələrində - həndəsi modelləşdirmə, vizuallaşdırma, maşın görmə və s. Homojen koordinatlar hər hansı bir qrafik paketdə açıq və ya gizli şəkildə istifadə olunur.

Təyyarədə homojen koordinatların sadə həndəsi şərhı var. Bircins koordinatlardan (x, y, z) Evklid $(x/z, y/z, 1)$ koordinatlarına çevirmək nöqtəni başlanğıc nöqtəsinə birləşdirən xətt boyunca nöqtəni $z=1$ müstəvisinə proyeksiya etməyə bərabərdir.

İki ölçülü və üçölçülü afin çevrilmələri koordinatlara tətbiq edilə bilər: koordinat oxları ətrafında fırlanmalar, koordinat müstəviləri haqqında əkslər, çevrilmələrin tərcüməsi və tərkibi.

$$\begin{cases} X = Ax + By + C \\ Y = Dx + Ey + F \end{cases} \quad \begin{bmatrix} X \\ Y \\ 1 \end{bmatrix} = \begin{bmatrix} A & B & C \\ D & E & F \\ 0 & 0 & 1 \end{bmatrix} \begin{bmatrix} x \\ y \\ 1 \end{bmatrix}$$

Müstəvidə afin çevrilmənin ümumi forması:

burada (x, y) ikiölçülü koordinat sistemidir, (X, Y) köhnə SC-nin yeni koordinat sistemindəki koordinatları, A, B, C, D, E, F sabitlərdir.

Üçölçülü qrafikanın vizuallaşdırılmasında ən mühüm əməliyyat dizayndır. Proyeksiya üçölçülü fəzanın nöqtələrini şəkil müstəvisi adlanan müəyyən müstəvidəki nöqtələrlə əlaqələndirən transformasiyadır.

Kompüter qrafikasında dizaynın iki əsas növündən istifadə olunur: paralel və perspektiv. Homojen çevirmə matrislərindən istifadə etməklə həm ixtiyari afin transformasiya, həm də paralel və perspektiv proyeksiya yazıla bilər. Müqayisə üçün Oz oxu boyunca Oksi müstəvisində aparılan kanonik paralel proyeksiya tənliyinin matrislərini və perspektiv dizaynın kanonik tənliyini təqdim edirik: Həndəsi cisimləri təsvir edərkən düz xətlər və müstəvilər, əyri xətlər, ikiölçülü əyrilər, səthlər, səthdəki xətlərin ayrılığı, əyrixətli koordinatlar kimi riyazi obyektlərdən və onların xassələrindən istifadə olunur. Bütün bu suallar hərtərəfli işlənib hazırlanır və analitik həndəsə kursunda ətraflı şəkildə əhatə olunur. Həndəsi obyektlərin təsviri baxımından kompüter qrafikasının analitik həndəsə qarşısında istifadəyə hazır riyazi aparata malik olduğunu deyə bilərik. Xətti və qeyri-xətti tənliklər sistemləri kompüter qrafikasında həll edilə bilər. Bu, xətlərin, xətlərin və səthlərin kəsişmə nöqtələrini, səthlərin kəsişmə xətlərinin qurulmasını və digər hesablamaları təyin etməyə imkan verir.

Splines kompüter dəstəkli dizayn sistemlərinin və kompüter qrafikası proqramlarının ən vacib vasitələrindən birinə çevrilmişdir. Splayn iki və ya daha çox lövbər nöqtəsindən keçən hamar əyridir və həmçinin onun xaricində yerləşən və spline şəklinə təsir edən nəzarət nöqtələrinə malikdir. Ən çox yayılmış splayn növləri Bezier əyriləri və B-splaynlardır (B-spline əyriləri). Splaynların tipik nümunəsi eyni zamanda qeyri-bərabər rəşional B-splaynlardır (Non-Uniform Rational B-Spline - NURBS). Splaynlar Vertices və Seqmentlərdən ibarətdir. Splinenin hər bir təpəsində uclarında nəzarət nöqtələri və ya markerlər (Handels) ilə təchiz olunmuş tangent vektorları (Tangents) var. Tangens vektor markerləri, tangens vektorlarının aid olduğu təpəyə girib çıxdıqda spline seqmentlərinin ayrılığına nəzarət edir.

Bezier əyriləri 1960-cı illərdə Renault-dan Pierre Bezier və Citroen-dən Paul de Casteljot tərəfindən müstəqil olaraq hazırlanmışdır və burada avtomobil kuzovlarının dizaynında istifadə edilmişdir. Bezier əyriləri parametrik formada təsvir edilmişdir: $x = P_x(t)$, $y = P_y(t)$.

t -nin qiyməti xəttin tək nöqtəsinin koordinatlarına uyğun gələn parametrik kimi çıxış edir.

P_x və P_y üçün Bezier polinomları aşağıdakı kimidir:

$$P_x(t) = \sum_{i=0}^m C_m^i t^i (1-t)^{m-i} x_i, \quad P_y(t) = \sum_{i=0}^m C_m^i t^i (1-t)^{m-i} y_i, \quad C_m^i = \frac{m!}{i!(m-i)!},$$

burada C_m^i m ilə i birləşməsidir və x_i , y_i P_i işarələrinin nöqtələrinin koordinatlarıdır. $m(1, 2, 3)$ dəyəri həm çoxxəddlinin dərəcəsi, həm də istinad nöqtələrinin sayından bir az olan qiymət kimi qəbul edilə bilər

Əsas Raster Alqoritmləri

Birbaşa nəticə çıxarma alqoritmləri

Rastr alqoritmləri kompüter ekranında xətlər çəkmək üçün istifadə olunur. Ekrandakı seqmentin təsviri bəzi minimum tələblərə cavab verməlidir:

- seqmentin ucları verilmiş nöqtələrdə olmalıdır;
- seqmentlər düz görünməlidir,
- seqment boyunca parlaqlıq sabit olmalı və uzunluqdan və yamacdan asılı olmamalıdır.

Diskretliyə görə rastr displeydə bu şərtlərin heç biri tam yerinə yetirilə bilməz [9].

Düz xəttin qurulması üçün rastr alqoritmləri minimal resurslarla bu tələblərə maksimum mümkün yaxınlaşmanı əldə etmək üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Koordinatların birbaşa hesablanması. (x_1, y_1) və (x_2, y_2) seqmentinin son nöqtələrinin koordinatları verilsin. Seqmentin daxili nöqtəsinin koordinatları aşağıdakı kimi hesablanır:

$$y = F(x): y = y_1 + (x - x_1)(y_2 - y_1) / (x_2 - x_1).$$

Döngüdə hesablamaları minimuma endirmək üçün sabitlər üzərində bütün əməliyyatlar dövrə gövdəsindən çıxarılır: $k = (y_2 - y_1) / (x_2 - x_1)$, $yy = y_1 - x_1 * k$.

Döngü $y = yy + x * k$ hesablayır.

Kəsrlərin hesablanması müəyyən xəta ilə baş verdiyini nəzərə alsaq, dövrünün son pilləsində x -in x_2 -ə bərabər olmaması mümkündür.

1962-ci ildə IBM-in əməkdaşı Cek E. Bresenham (Jack E. Bresenham) artımlı rasterləşdirmə alqoritmlərini inkişaf etdirməyə imkan verən bir yanaşma təklif etdi. Bresenham alqoritmı kompüter qrafikasında ən qədim alqoritmlərdən biridir və iki ölçülü rastrın hansı nöqtələrinin verilmiş iki nöqtə arasındakı düz xəttin yaxın təxmini əldə edilməsi üçün kölgəyə salınmalı olduğunu müəyyən edir.

Artan alqoritmlər koordinatların artımlarını əlavə etməklə qonşu piksellərin koordinatlarının ardıcıl hesablanması kimi həyata keçirilir. Artımlar xəta funksiyasının təhlili əsasında hesablanır. Döngə vurma və bölmədən istifadə etmədən yalnız tam müqayisə və toplama/çıxma əməliyyatlarını yerinə yetirir.

Bu, tam hesablamalar üçün dəqiqləşdirilmiş rəqəmsal kompüterlərdən istifadənin səmərəliliyini artırmağa imkan verir. y -nin y_0 -dan azaldığını qeyd etmək kifayətdir və hər addım üçün x -ə bir əlavə edirik və y -yə əvvəlcədən hesablanmış bir yamac dəyəri əlavə edirik. Üstəlik, hər addımda biz iki şeydən birini edirik: ya eyni y -ni saxlayırıq, ya da onu 1 azaldırıq [10].

2-ci dərəcəli ayrılərin qurulması üçün Bresenham alqoritmının ümumiləşdirilməsi mövcuddur.

Bresenhamın Dairəsi Nəticə Alqoritmı

Dairənin konturunu çıxarmaq üçün dairənin $X^2 + Y^2 = R^2$ nöqtələri üçün X və Y koordinatları arasındakı nisbətdən istifadə edə və koordinatların birbaşa hesablanması üçün alqoritm qura bilərsiniz. Lakin bu halda kvadrat kökü hesablamaq lazımdır (sonsuz yaxınlaşma ardıcılığı elementini kimi).

Dairənin çıxış alqoritmı addım-addım dairənin növbəti nöqtələrini yaradır, pikselə daxil

olmaq üçün hər addımda həqiqi çevrəyə ən yaxın olan $P_i (X_i, Y_i)$ rastr nöqtəsini seçir, beləliklə səhv: $E_i(P_i) = (X_i^2 + Y_i^2) - R^2$ minimaldır. Üstəlik, seqmentlər yaratmaq üçün Bresenham alqoritmində olduğu kimi, ən yaxın nöqtənin seçimi, hesablanması real arifmetika tələb etməyən nəzarət dəyişənlərinin qiymətlərini təhlil etməklə həyata keçirilir. Növbəti nöqtəni seçmək üçün əlamətləri təhlil etmək kifayətdir.

Sadəlik və ümumiliyi itirmədən mərkəzi başlanğıcda olan $1/8$ dairə yaradılır. Hesablamalar çevrənin xassəsindən istifadə edir ki, dairənin ən yuxarı nöqtəsi ekranda onun $1/8$ hissəsi üçün doldurulduqdan sonra, rənglənməli olan növbəti piksel yalnız iki qonşudan biri ola bilər. sağa və ya aşağı sağa. Dairənin qalan hissələri ardıcıl əks olunmaqla əldə edilə bilər

ƏDƏBİYYAT

1. Вельтмандер П.В. Машинная графика (Учебное пособие в 3-х книгах) Книга 2 Основные алгоритмы компьютерной графики. Новосибирск, Новосибирский государственный университет, 1997.
http://ermak.cs.nstu.ru/kg_rivs/kg02.htm#tth_sEc0.10.1
2. Снижко Е.А. Компьютерная геометрия и графика: Конспект лекций / Е.А. Снижко; Балт. гос. техн. ун-т. – СПб., 2005. – 132 с.
3. Косников Ю.Н. Поверхностные модели в системах трехмерной компьютерной графики. Учебное пособие. – Пенза: Пензенский государственный университет, 2007. – 60 с.
4. <http://cpu3d.com/>

МЕТОДЫ ВИЗУАЛИЗАЦИИ ОСНОВНЫХ АЛГОРИТМОВ КОМПЬЮТЕРНОЙ ГРАФИКИ

Велиев П.Б.

Азербайджанский Технологический Университет

valiyev.p@uteca.edu.az

Резюме. В этой статье основное внимание уделяется визуализации дизайнерского искусства с помощью 2D и 3D геометрических моделей, а также обеспечению большей эффективности компьютерных технологий с помощью компьютерной графики на конструктивном рабочем месте. С внедрением технологии WYSIWYG графика повышена до уровня требований в соответствии со стандартами ESKD с возможностями аудиовизуальных документов и дизайнерских программ.

Ключевые слова: компьютерная графика, базовый алгоритм, положение, случайный, вектор, фрактал, сегмент, кривая, проекция.

VISUALIZATION METHODS OF BASIC ALGORITHMS OF COMPUTER GRAPHICS

Valiyev P.B.

Azerbaijan Technological University

valiyev.p@uteca.edu.az

Summary. This article focuses on the visualization of design art with 2D and 3D geometric models, while ensuring that computer technology is more efficient with the help of computer graphics in a constructive workplace. With the introduction of WYSIWYG technology, the schedule is raised to the level of requirements in accordance with ESKD standards with the capabilities of audio-visual documents and design programs.

Keywords: computer graphics, basic algorithm, position, random, vector, fractal, segment, curve, projection.

Redaksiyaya daxilolma: 03.02.2025

Çapa qəbul olunma: 30.05.2025

